

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

III. ÚS 190/2021-9

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 9. marca 2021 v senáte zloženom z predsedu senátu Roberta Šorla a sudcov Petra Straku a Martina Vernarského (sudca spravodajca) predbežne prerokoval ústavnú sťažnosť [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] zastúpenej advokátom Mgr. Ing. Jurajom Trokanom, Vajanského 10, Trnava, vo veci namietaného porušenia základného práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe podľa čl. 39 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 a 2 Ústavy Slovenskej republiky postupom Krajského súdu v Bratislave v konaní vedenom pod sp. zn. 10 Sd 97/2014 a postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v konaní vedenom pod sp. zn. 7 So 22/2017 a takto

r o z h o d o l :

Ústavnú sťažnosť [REDACTED] o d m i e t a .

O d ô v o d n e n i e :

I.

Vymedzenie napadnutých rozhodnutí a sťažostná argumentácia

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej aj „ústavný súd“) bola 9. apríla 2019 doručená ústavná sťažnosť [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ] [REDAKOVANÉ] (ďalej len „sťažovateľka“), vo veci namietaného porušenia základného práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe podľa čl. 39 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 a 2 ústavy postupom Krajského súdu v Bratislave (ďalej len „krajský súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. 10 Sd 97/2014 (ďalej len „napadnuté konanie krajského súdu“) a postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. 7 So 22/2017 (ďalej len „napadnuté konanie najvyššieho súdu“).

2. Z ústavnej sťažnosti a príloh k nej priložených vyplýva, že sťažovateľka 6. mája 2014 požiadala Sociálnu poisťovňu, ústredie (ďalej len „Sociálna poisťovňa“) o starobný dôchodok. Sociálna poisťovňa jej žiadosť rozhodnutím č. [REDAKOVANÉ] z 3. septembra 2014 (ďalej len „rozhodnutie Sociálnej poisťovne“) zamietla, keďže dobu, počas ktorej sa sťažovateľka starala o svojich súrodencov, nie je možné posúdiť ako dobu starostlivosti o súrodencov pre nárok na starobný dôchodok, a teda sťažovateľka nespĺnila podmienky na priznanie starobného dôchodku.

3. Proti rozhodnutiu Sociálnej poisťovne podala sťažovateľka návrh na jeho preskúmanie na krajskom súde. Ten rozsudkom č. k. 10 Sd 97/2014-432 z 25. apríla 2017 (ďalej len „rozsudok krajského súdu“) rozhodnutie Sociálnej poisťovne potvrdil.

4. Proti rozsudku krajského súdu podala sťažovateľka odvolanie, o ktorom rozhodol najvyšší súd rozsudkom č. k. 7 So 22/2017-467 z 23. januára 2019 (ďalej len „rozsudok najvyššieho súdu“) tak, že rozsudok krajského súdu potvrdil.

5. Sťažovateľka pred ústavným súdom namieta, že pred Sociálnou poisťovňou a následne pred súdmi dostatočne preukázala, že sa starala o svojich súrodencov a o svoju matku. Sťažovateľka nesúhlasí so záverom, že nie je možné zarátať do rozhodného obdobia pre určenie nároku na starobný dôchodok dobu starostlivosti o jej súrodencov z dôvodu, že títo jej neboli zverení do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov.

6. Sťažovateľka ďalej vo všeobecnej rovine tvrdí, že výrok rozhodnutia Sociálnej poisťovne a výroky rozsudkov súdov nie sú v súlade so zisteným skutkovým stavom. Tiež poukazuje na to, že z odôvodnenia rozsudku krajského súdu a ani odôvodnenia rozsudku najvyššieho súdu nie je zrejmé, akým postupom a uplatnením ktorých právnych predpisov dospeli súdy k svojim rozhodnutiam.

7. Sťažovateľka na základe uvedeného navrhuje, aby ústavný súd nálezom takto rozhodol:

„Základné právo sťažovateľky na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 a 2 Ústavy SR bolo porušené konaním Krajského súdu v Bratislave; spisová značka: 10Sd/97/2014.

Základné právo sťažovateľky na primerané hmotné zabezpečenie v starobe podľa čl. 39 ods. 1 Ústavy SR bolo porušené konaním Krajského súdu v Bratislave; spisová značka: 10Sd/97/2014.

Sťažovateľke Ústavný súd Slovenskej republiky priznáva finančné zadosťučinenie v sume 3 000,- €, ktoré je Krajský súd v Bratislave povinný zaplatiť sťažovateľke.

Základné právo sťažovateľky na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 a 2 Ústavy SR bolo porušené konaním Najvyššieho súdu SR; spisová značka: 7So/22/2017.

Základné právo sťažovateľky na primerané hmotné zabezpečenie v starobe podľa čl. 39 ods. 1 Ústavy SR bolo porušené konaním Najvyššieho súdu SR; spisová značka: 7 So/22/2017.

Sťažovateľke Ústavný súd Slovenskej republiky priznáva finančné zadosťučinenie v sume 3 000,- €, ktoré je Najvyšší súd SR povinný zaplatiť sťažovateľke.

Ústavný súd zrušuje rozsudok Najvyššieho súdu SR; spisová značka: 7So/22/2017.

Ústavný súd zrušuje rozsudok Krajského súdu v Bratislave; spisová značka: 10Sd/97/2014.

Ústavný súd zrušuje rozhodnutie Sociálnej poisťovne, číslo [REDACTED] z 3.9.2014.

Ústavný súd Slovenskej republiky priznáva sťažovateľke náhradu trov konania...“

II.

Relevantná právna úprava a právne hodnotenia ústavného súdu

8. Podľa čl. 124 ústavy ústavný súd je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.

Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa čl. 140 ústavy podrobnosti o organizácii ústavného súdu, o spôsobe konania pred ním a o postavení jeho sudcov ustanoví zákon. Týmto zákonom je zákon č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“).

9. Podľa § 56 ods. 1 zákona o ústavnom súde ústavný súd každý návrh na začatie konania predbežne prerokuje na neverejnom zasadnutí bez prítomnosti navrhovateľa, ak tento zákon v § 9 neustanovuje inak. Pri predbežnom prerokovaní návrhu ústavný súd zisťuje, či dôvody uvedené v § 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde nebránia jeho prijatiu na ďalšie konanie.

Ústavný súd môže podľa § 56 ods. 2 zákona o ústavnom súde na predbežnom prerokovaní bez ústneho pojednávania uznesením odmietnuť návrh na začatie konania,

- a) na prerokovanie ktorého nemá ústavný súd právomoc,
- b) ktorý je podaný navrhovateľom bez zastúpenia podľa § 34 alebo § 35 a ústavný

súd nevyhovel žiadosti navrhovateľa o ustanovenie právneho zástupcu podľa § 37,
c) ktorý nemá náležitosti ustanovené zákonom,
d) ktorý je neprípustný,
e) ktorý je podaný zjavne neoprávnenou osobou,
f) ktorý je podaný oneskorene,
g) podľa § 42 ods. 2 písm. f), g), q) r), t) alebo písm. v), ktorý je zjavne neopodstatnený.

10. Sťažovateľka v petite svojej ústavnej sťažnosti namieta porušenie svojich základných práv podľa čl. 39 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 a 2 ústavy postupom krajského súdu v napadnutom konaní a postupom najvyššieho súdu v napadnutom konaní.

11. Pokiaľ ide o tvrdené porušenie práv sťažovateľky rozhodnutím Sociálnej poisťovne, ako aj postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu, takéto porušenie sťažovateľka namieta (iba) v odôvodnení svojej ústavnej sťažnosti, nie však v jej petite.

12. Podľa § 45 zákona o ústavnom súde je ústavný súd viazaný rozsahom a dôvodmi návrhu na začatie konania, ak § 89 neustanovuje inak. Zároveň ústavný súd pri vyhodnocovaní sťažovateľkinho návrhu na začatie konania dôsledne postupoval aj podľa § 39 ods. 2 zákona o ústavnom súde, teda jeho rozsah posudzoval z hľadiska celkového obsahu. Ústavný súd rozhodnúť len o tom, čoho sa sťažovateľka zrozumiteľne a bez pochybností domáha vo svojej ústavnej sťažnosti, a vo vzťahu k tomu subjektu, ktorého označila za porušovateľa svojich základných práv a slobôd [§ 123 ods. 1 písm. a) zákona o ústavnom súde].

13. Berúc od úvahy uvedené, ústavný súd ustálil predmet konania tak, ako je uvedený v záhlaví tohto uznesenia. Tvrdenia sťažovateľky o porušení jej základných práv rozhodnutím Sociálnej poisťovne, ako aj postupom, ktorý predchádzal jeho vydaniu, ústavný súd v zmysle svojej ustálenej judikatúry považoval za súčasť sťažnostnej argumentácie sťažovateľky (III. ÚS 149/04, III. ÚS 235/05, II. ÚS 65/07).

II.A. K namietanému porušeniu základných práv sťažovateľky postupom krajského súdu v napadnutom konaní

14. Ústavný súd k tejto časti ústavnej sťažnosti odkazuje na princíp subsidiarity zakotvený v čl. 127 ods. 1 ústavy, v zmysle ktorého má sťažovateľ právo domáhať sa ochrany práv a slobôd pred ústavným súdom iba v prípade, ak o ich ochrane nerozhoduje iný súd.

15. Princíp subsidiarity zakotvený v čl. 127 ods. 1 ústavy znamená, že ústavný súd môže konať o namietanom porušení sťažovateľových práv a vecne sa zaoberať iba tými sťažnosťami, ak sa sťažovateľ nemôže v súčasnosti a nebude môcť ani v budúcnosti domáhať ochrany svojich práv pred iným súdom prostredníctvom iných právnych prostriedkov, ktoré mu zákon na to poskytuje.

16. Keďže sťažovateľka mala možnosť domáhať sa nápravy tvrdeného porušenia svojho práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy na najvyššom súde v rámci odvolacieho konania, pričom tento súd sa mohol a mal zaoberať všetkými jej námietkami proti rozsudku krajského súdu, ústavný súd vo vzťahu k namietanému porušeniu základných práv sťažovateľky postupom krajského súdu v napadnutom konaní nemá právomoc na takéto preskúmanie (I. ÚS 6/04, IV. ÚS 179/05, IV. ÚS 243/05).

17. Ústavný súd preto túto časť ústavnej sťažnosti odmietol podľa § 56 ods. 2 písm. a) zákona o ústavnom súde pre nedostatok právomoci na jej prerokovanie.

II.B. K namietanému porušeniu základných práv sťažovateľky postupom najvyššieho súdu v napadnutom konaní

18. Sťažovateľka v tejto časti svojej sťažnosti namieta porušenie svojich základných práv podľa čl. 39 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 a 2 ústavy postupom najvyššieho súdu v napadnutom konaní.

19. Aj napriek skutočnosti, že z petitu sťažnosti vyplýva, že sťažovateľka v tejto časti (výslovne) napáda len postup najvyššieho súdu v napadnutom konaní, z povahy veci vyplýva, že namietaný postup vyústil do napadnutého rozsudku, a preto ústavný súd v medziach vymedzených ústavnou sťažnosťou sťažovateľky vychádzal pri svojom prieskume napadnutého konania najvyššieho súdu najmä z obsahu tohto rozsudku.

20. Podľa čl. 39 ods. 1 ústavy občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.

Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

Podľa čl. 46 ods. 2 ústavy kto tvrdí, že bol na svojich právach ukrátený rozhodnutím orgánu verejnej správy, môže sa obrátiť na súd, aby preskúmal zákonnosť takéhoto rozhodnutia, ak zákon neustanoví inak. Z právomoci súdu však nesmie byť vylúčené preskúmanie rozhodnutí týkajúcich sa základných práv a slobôd.

21. Z judikatúry ústavného súdu vyplýva, že podstata základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy spočíva v oprávnení každého domáhať sa ochrany svojich práv na súde (III. ÚS 331/04, III. ÚS 156/06). Tomuto oprávneniu zodpovedá povinnosť súdu nezávisle a nestranne vo veci konať tak, aby bola právu, ktorého porušenie sa namieta, poskytnutá ochrana v medziach zákonov, ktoré tento článok ústavy o základnom práve na súdnu ochranu vykonávajú (čl. 46 ods. 4 ústavy v spojení s čl. 51 ods. 1 ústavy).

22. Súčasťou obsahu základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je aj právo účastníka konania na také odôvodnenie súdneho rozhodnutia, ktoré jasne a zrozumiteľne dáva odpovede na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, t. j. s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu (IV. ÚS 115/03, III. ÚS 119/03, III. ÚS 209/04). Všeobecný súd nemusí dať odpoveď na všetky otázky nastolené účastníkom konania, avšak musí dať odpoveď na otázky,

ktoré majú pre vec podstatný význam (II. ÚS 251/04, III. ÚS 209/04). Ak ide o argument, ktorý je vo veci rozhodujúci, vyžaduje sa špecifická odpoveď práve na tento argument (II. ÚS 410/06, II. ÚS 449/2015).

23. Pokiaľ ide o rozsah základných práv garantovaných v čl. 39 ods. 1 ústavy, ústavný súd už konštatoval, že ústavodarca v čl. 39 ods. 3 ústavy poskytol zákonodarcovi pomerne široký priestor na úvahu, aký vecný a osobný rozsah sociálneho systému pri zabezpečení sociálnych udalostí, do ktorých sa dostanú fyzické osoby, vytvorí; pritom taký, ktorý by bol v súlade s ústavou. Ide o sociálny systém s dlhodobými právnymi účinkami presahujúcimi svojimi dôsledkami niekoľko desiatok rokov (PL. ÚS 11/08).

24. Realizácia sociálnych práv jednotlivca na rozdiel od garancie základných ľudských, občianskych a politických práv vyžaduje aktívny prístup štátu (tzv. „status positivus“). Uvedené sa prejavuje aj v procese vykonávania/realizácie ústavného práva na primerané hmotné zabezpečenie v starobe v podobe závažného nielen teoretického, ale aj aplikačného problému vyplývajúceho zo znenia čl. 51 ústavy (rovnako čl. 41 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd), ktorý umožňuje (ústavné) sociálne práva uplatňovať iba v medziach zákona. Čo znamená, že sám zákon ustanovuje rozsah a obsah práva jednotlivca na hmotné zabezpečenie v starobe a zaručuje aj jeho uplatnenie. Tento prístup vyjadruje dôležitú skutočnosť, že medze sociálnych práv nie sú zaručené ústavou, ale zákonom. Podľa ústavnoprávnej teórie, ktorá vychádza z teórie materiálneho právneho štátu (vyjadruje najmä väzbu na určitý obsah práva), štát v ústave prijíma pozitívny záväzok (resp. poverenie) zaručiť ústavné práva a slobody a zákonodarca je povinný formulovať zákony tak, aby sa zabezpečilo uplatnenie základných práv v zmysle ochrany, nielen pred štátom, ale aj pred jednotlivcami. Účelom a zmyslom tzv. „doktríny pozitívneho záväzku štátu“ ku všetkým základným právam a slobodám zakotveným v ústave je urobiť základné práva dostupné (Bröstl, A. Právny status funkcie základných práv a rôzne pohľady na ľudské práva. In: Zborník medzinárodnej vedeckej konferencie pod názvom „Ľudské práva a právny status na prelome tisícročí“. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1999). Realizácia sociálnych práv vrátane práva na hmotné zabezpečenie v starobe tak determinuje ich ďalšiu črtu, a to ich relativitu na rozdiel

od ľudských práv, ktoré sú absolútne (Brösl, A. K niektorým otázkam vývoja ľudských práv a základných slobôd. In: Zborník k 5. výročiu založenia Rady Európy „Ľudské práva na prahu tretieho tisícročia“. Bratislava : Iura Edition, 2000. s. 26).

25. Vzhľadom na okolnosti daného prípadu ústavný súd považuje za potrebné poukázať na povahu a špecifiká správneho súdnictva, ktorého úlohou nie je nahradzovať činnosť orgánov verejnej správy, ale len preskúmať zákonnosť rozhodnutí a postupov orgánov verejnej správy, teda preskúmať to, či kompetentné orgány pri riešení konkrétnych otázok vymedzených v návrhu rešpektovali príslušné hmotno-právne a procesno-právne predpisy. Treba preto vziať do úvahy, že správny súd nie je súdom skutkovým, ale je súdom, ktorý posudzuje iba právne otázky napadnutých rozhodnutí a postupu orgánov verejnej správy, teda orgánov inej ako súdnej sústavy (IV. ÚS 127/2012, II. ÚS 737/2015, IV. ÚS 90/2018).

26. Ústavný súd už judikoval, že jeho prvoradou úlohou je ochrana ústavnosti, a nie ochrana zákonnosti, čo je prejavom doktríny, že všeobecný súd pozná právo („iura novit curia“). Je v právomoci všeobecných súdov vykladať a aplikovať zákony. Pokiaľ tento výklad nie je arbitrárny a je náležite zdôvodnený, ústavný súd nemá príčinu doň zasahovať (I. ÚS 19/02, I. ÚS 50/04, IV. ÚS 238/05, II. ÚS 357/06). V zmysle svojej judikatúry považuje ústavný súd za protiústavné aj arbitrárne tie rozhodnutia, ktorých odôvodnenie je úplne odchylné od veci samej, alebo aj extrémne nelogické so zreteľom na preukázané skutkové a právne skutočnosti (IV. ÚS 150/03, I. ÚS 301/06).

27. Sťažovateľka vo svojej ústavnej sťažnosti tvrdí, že dostatočne preukázala, že sa starala o svojich súrodencov a svoju matku. Sťažovateľka nesúhlasí s názorom, že jej nie je možné zarátať do rozhodného obdobia pre určenie nároku na starobný dôchodok dobu starostlivosti o jej súrodencov z dôvodu, že títo jej neboli zverení do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov. Ďalej tvrdí, že výrok napadnutého rozsudku nie je v súlade so zisteným skutkovým stavom. Tiež poukazuje na to, že z odôvodnenia napadnutého rozsudku nie je zrejmé, akým postupom a uplatnením ktorých právnych predpisov dospel najvyšší súd k svojmu rozhodnutiu.

28. Pokiaľ ide o námietku sťažovateľky týkajúcu sa nezapočítania obdobia starostlivosti o jej súrodencov, najvyšší súd v relevantnej časti odôvodnenia svojho rozsudku (str. 14 a nasl.) v zhode so Sociálnou poisťovňou a krajským súdom odkázal na § 258 zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a na § 7 ods. 1 vyhlášky č. 149/1988 Zb., ktorou sa vykonáva zákon o sociálnom zabezpečení, podľa ktorého za dieťa prevzaté do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť o rodičov sa považuje dieťa, ktoré bolo prevzaté do starostlivosti na základe rozhodnutia príslušného orgánu, dieťa, ktorého matka zomrela, a dieťa manžela, ktoré mu bolo zverené do výchovy rozhodnutím súdu. Z vykonaného dokazovania podľa názoru najvyššieho súdu vyplynulo, že u sťažovateľky nejde o žiadnu z uvedených možností.

29. Pokiaľ ide o námietku sťažovateľky týkajúcu sa nezapočítania obdobia starostlivosti o jej matku, najvyšší súd v relevantnej časti odôvodnenia svojho rozsudku (str. 15 a nasl.) poukázal na to, že podľa § 9 ods. 1 písm. k) zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov náhradnou dobou je aj doba starostlivosti o blízku osobu, ktorá bola prevažne alebo úplne bezvládna a nebola umiestnená v ústave sociálnej starostlivosti alebo v obdobnom zdravotníckom zariadení, a to od 1. januára 1976 do 30. decembra 2000. Všetky tri podmienky musia byť splnené súčasne. Z vykonaného dokazovania vyplynulo, že matka navrhovateľky bola uznaná za čiastočne bezvládnou až v období, keď bola umiestnená v Ústave sociálnych služieb [REDACTED] v období od 27. januára 1988 do 1. apríla 1995. Najvyšší súd preto dospel k záveru, že ani dobu starostlivosti o matku nemožno v prípade sťažovateľky započítať do obdobia dôchodkového poistenia.

30. Ústavný súd po preskúmaní napadnutého rozsudku najvyššieho súdu konštatuje, že závery najvyššieho súdu o (ne)započítaní obdobia starostlivosti o súrodencov a o matku sťažovateľky pre účely priznania starobného dôchodku majú oporu v príslušných zákonoch a vyhláske a že odôvodnenie napadnutého rozsudku najvyššieho súdu dáva dostatočnú a presvedčivú odpoveď na všetky námietky sťažovateľky. V nadväznosti na uvedené je správny aj výrok rozsudku najvyššieho súdu, ktorý na odvolanie sťažovateľky napadnutý rozsudok krajského súdu podľa § 219 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku a § 492

ods. 2 Správneho súdneho poriadku potvrdil. Preto ani tretiu námietku sťažovateľky, spočívajúcu v tom, že z odôvodnenia napadnutého rozsudku nie je zrejmé, akým postupom a uplatnením ktorých právnych predpisov dospel najvyšší súd k svojmu rozhodnutiu, nemožno považovať za dôvodnú.

31. Na základe uvedeného ústavný súd dospel k záveru, že táto časť ústavnej sťažnosti sťažovateľky je zjavne neopodstatnená a ako takú ju odmietol podľa § 56 ods. 2 písm. g) zákona o ústavnom súde.

32. Vzhľadom na odmietnutie ústavnej sťažnosti sa ústavný súd ďalšími návrhmi prednesenými sťažovateľkou v sťažnostnom petite nezaoberal.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 9. marca 2021

Robert Šorl
predseda senátu